

ทฤษฎีการแพทย์แผนไทยกับทฤษฎีการแพทย์แผนปัจจุบัน

ประพจน์ เกตวรากาศ*

ทุกวันนี้แพทย์และนักศึกษาแพทย์แผนปัจจุบันได้หันมาสนใจและศึกษาการแพทย์แผนไทยมากขึ้น และได้นำทฤษฎีการแพทย์แผนไทยมาเปรียบเทียบกับทฤษฎีการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยใช้มุมมองการแพทย์แผนปัจจุบันมาทำความเข้าใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดีเพราะแพทย์แผนปัจจุบันเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในอนาคตในการเข้ามาพัฒนาการแพทย์แผนไทยร่วมกับแพทย์แผนไทยรุ่นใหม่ต่อไป การแพทย์แผนไทยรวมทั้งสมุนไพรไทย การนวดไทย ที่มีการพัฒนาในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา นั้น เกิดจากการมีส่วนร่วมของแพทย์แผนปัจจุบัน เภสัชกร นักกายภาพบำบัด พยาบาล และบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์กับแพทย์แผนไทย หมอพื้นบ้านซึ่งส่วนใหญ่สูงอายุ ทำให้สามารถฟื้นฟู ต่อยอดและพัฒนาองค์ความรู้การแพทย์แผนไทยได้อย่างเป็นระบบ

ดังนั้น จึงใคร่ขอแลกเปลี่ยนทรรศนะเกี่ยวกับทฤษฎีการแพทย์แผนไทย และ หลักเภสัชกรรมไทย ว่ามีส่วนที่เหมือนและแตกต่างอย่างไรกับการแพทย์แผนปัจจุบัน

ทฤษฎีการแพทย์แผนไทยกับทฤษฎีการแพทย์แผนปัจจุบัน

ทฤษฎีทางการแพทย์ของระบบการแพทย์ได้ก็ตาม มักหมายถึงทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค ในทางการแพทย์แผนไทย ทฤษฎีทางการแพทย์ที่สำคัญคือ **สมุฏฐานวินิจจัย** ซึ่งเชื่อว่าการบั่นทอนเป็นคัมภีร์สมุฏฐานวินิจจัยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่มาปรากฏหลักฐานในจารึกตำรายาที่วัดโพธิ์ (พ.ศ. 2375) ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ทฤษฎีสมุฏฐานวินิจจัย เชื่อว่า การเจ็บป่วยเกิดจากสาเหตุหลัก 4 ประการคือ **ธาตุสมุฏฐาน** **อายุสมุฏฐาน** **กาลสมุฏฐาน** ในบางคัมภีร์ก็เพิ่ม ประเทศสมุฏฐาน กับ พฤติกรรมและอารมณ์เข้าไปด้วย

ทฤษฎีความเชื่อเรื่องสมดุขของธาตุนั้นมีมาตั้งแต่โบราณกาล แม้กระทั่งการแพทย์ดั้งเดิมในตะวันตกก็ตาม ในสมัย 400 ปีก่อนคริสต์กาล ฮิปโปเครติสก็มีทฤษฎีธาตุว่า **โรคเกิดจากความไม่สมดุลของธาตุทั้ง 4 ในร่างกาย ได้แก่ เลือด เสมหะ น้ำดีสีเหลือง และน้ำดีสีดำ** การรักษาการเสียสมดุล คือ การกำจัดสิ่งที่มีมากเกินไปด้วยการเจาะให้เลือด

*ประธานสมัชชาแพทย์แผนไทยแห่งประเทศไทย

ไหลออกมา และการระบายหรือถ่ายอุจจาระ ความเชื่อเรื่องสมดุลของธาตุนั้นมียู่ในการแพทย์จีน การแพทย์อายุรเวท รวมทั้งในการแพทย์แผนไทย แต่อาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการแพทย์ดั้งเดิมส่วนใหญ่มีทฤษฎีทางการแพทย์ที่เชื่อเรื่องความสมดุลของร่างกาย และความสมดุลของร่างกายกับสิ่งแวดล้อม

การแพทย์แผนไทย มีความเชื่อตามพุทธศาสนา คือ ชีวิตหรือร่างกายเป็นการประชุมกันของชั้นทั้ง 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยรูปหรือกายนั้น ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม การที่ธาตุทั้ง 4 ภายในร่างกาย ซึ่งได้แก่ ธาตุดิน 20 ธาตุน้ำ 12 ธาตุไฟ 4 ธาตุลม 6 จะทำงานเป็นปกติได้ ก็ด้วยการควบคุมของตรีโทษะ ได้แก่ วาตะ ปิตตะ และเสมหะ นอกจากนี้ ตรีโทษะในร่างกายยังได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก อันได้แก่ อุตุสมุฏฐาน กาลสมุฏฐาน ประเทศสมุฏฐาน และพฤติกรรมและอารมณ์ดังที่กล่าวมา

การแพทย์ตะวันตก มีการพัฒนาเรื่องทฤษฎีการแพทย์ตามยุคสมัย การเกิดขึ้นของการแพทย์แผนปัจจุบันหรือวิทยาศาสตร์การแพทย์ปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษ 1860 และ 1870 เมื่อ หลุยส์ ปาสเตอร์ ได้ค้นพบทฤษฎีการเกิดโรคจากเชื้อจุลินทรีย์ (The germ theory of disease) ซึ่งได้ค้นพบว่าจุลินทรีย์หลายชนิดได้แก่ แบคทีเรีย รา โปรโตซัว เป็นสาเหตุของการเกิดโรคติดต่อและโรคติดต่อ ในเวลาต่อมาการแพทย์แผนปัจจุบันก็มีการพัฒนาทฤษฎีทางการแพทย์อื่นๆ ขึ้นเพื่ออธิบายสาเหตุของโรคชนิดต่างๆ แต่ทั้งหมดอยู่บนรากฐานความรู้ของชีววิทยาทางการแพทย์

หลังจากวิทยาศาสตร์ได้เจริญถึงจุดสูงสุด โลก

มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุอย่างยิ่งในขณะเดียวกัน ความเสื่อมถอยของจริยธรรม สิ่งแวดล้อม และปัญหาสุขภาพในมิติใหม่ก็ทวีความรุนแรงมากขึ้น วิทยาศาสตร์ได้ถูกตรวจสอบและท้าทายอย่างไม่เคยมีมาก่อน การแพทย์แผนปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าวิทยาศาสตร์การแพทย์และเทคโนโลยีจะเจริญถึงขีดสูงสุด แต่ก็ยังไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลาย เหล่านี้ได้ทำให้การแพทย์แผนปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนจากทฤษฎีการแพทย์วิทยาศาสตร์แบบชีววิทยามาเป็นทฤษฎีการแพทย์วิทยาศาสตร์กระบวนทัศน์ใหม่ โดยจะได้เห็นจากการยอมรับการแพทย์แผนดั้งเดิม การแพทย์ทางเลือก และการยอมรับบทบาททางจิตต่อมิติด้านสุขภาพมากขึ้นอย่างชัดเจน

หลักเภสัชกรรมแผนไทยกับการนำไปใช้ทางเวชปฏิบัติ

เรื่องราวของยานั้น เป็นทฤษฎีการแพทย์แผนไทยในการใช้รสของยาเป็นการรักษาความไม่สมดุลของธาตุ ในคัมภีร์วรัญนัยศาสตร์ได้กล่าวว่า รสมิ 6 ประการ คือ หวาน เปรี้ยว เค็ม เผ็ด ขม ฝาด

รสหวาน เปรี้ยว เค็ม สัมพันธ์กับ เสมหะ สมุฏฐาน

รสเผ็ด เปรี้ยว เค็ม สัมพันธ์กับ ปิตตะสมุฏฐาน

รสเผ็ด ขม ฝาด สัมพันธ์กับ วาตะสมุฏฐาน

ในคัมภีร์วรัญนัยศาสตร์ได้กล่าวถึงการใช้รสในการปรับสมดุลตรีโทษะ (โทสะสมณะลักษณะ) หรือการระงับโทษะ มี ๓ ประการคือ วาตะสมณะ (การระงับลม) ปิตตะสมณะ (การระงับปิตตะ) เสมหะสมณะ (การระงับเสมหะ)

ดังนั้น การแพทย์แผนไทยจึงใช้รสยาเป็นการ

รักษา ซึ่งมีฤทธิ์รยาเหมือนกับระบบการแพทย์
อายุรเวท

ส่วนรยา นั้นอาจสัมพันธ์หรือไม่สัมพันธ์กับ
“สารสำคัญ” ที่เป็นสารออกฤทธิ์ในสมุนไพรหรือ

ยานั้นๆ ก็ได้ เพราะรสของยามีเพียง 6 รส แต่สาร
สำคัญในสมุนไพรมีจำนวนมาก และยาสมุนไพรบาง
ชนิดอาจไปกระทบกับสมดุลธาตุ จึงต้องปรุงรสของ
ยาเพื่อไปลดผลกระทบของตัวยาเองก็ได้